

ועד ליל שבת

ועד הכנה והדרכה ליום הכיפורים
מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמר בישיה"ק

קבלה לעתיד - להגיע למצב של 'הכרח'

מה שאין כן אם לא יהיה 'מוכרח' ויוכל לנטות אנה ואנה, מהר מאוד הוא יוכל לסגת אחורה במיעוט היכולת להתייצב כצוק איתן. רבותינו הגדירו זאת, שלכל אחד יש 'נקודת הבחירה' משלו, יש מי שהבחירה שלו היא על דבר מסוים ובדבר אחר הוא מוכרח ואין לו עליו בחירה, ועל כל אחד מוטל להעלות את נקודת הבחירה שלו, כך שיהיו לו יותר ויותר מצבים מוכרחים בלא ניסיון ובחירה.

נצייר לעצמנו בחור ישיבה שקם מאוחר מעט ואינו מוצא את כיפתו. האם יהיה לו ניסיון ללכת בלי כיפה? חלילה וחס, לא יהיה מי שיוכל לעשות זאת. ומדוע? והרי כל החיוב להניח כיפה הוא בין דרבנן למנהג (מלבד שעת התפילה שאז החיוב מדרבנן ודאי) ואילו אותו בחור עצמו יכול להכשל בדברים חמורים הרבה יותר כמעט בלי להניד עפעף. למה זה כך? האם בגלל ש'לא נעים' לו להסתובב בלי כיפה? ודאי שלא זה הטעם היחיד, אלא מאי, הכיפה היא דבר פשוט וברור שמקובל אצל כולם, איך שייך ללכת בלי כיפה, ולכן זה מחוץ לתחום הבחירה של האדם, מה שאין כן האיסורים האחרים מצויים בטווח הבחירה, ומשום כך האדם מסוגל להיכשל בהם.

אם יגישו לפני האדם אוכל ערב שתאוה הוא לעיניים, אולם יאמרו לו שבתוך האוכל יש סם המוות וכל האוכל מובטח לו שלא ישאר בחיים, האם יש אי מי שלא יצליח להתגבר ולהימנע מלאכול? ודאי שכל אחד לא יעלה בדעתו כלל להתקרב אל האוכל, כי כל תאוותו מסתלקת הימנו כאשר הוא יודע בוודאות שהדבר יזיק לו. כך הוא גם בדרכי היצר, כאשר ברור לאדם שהוא אינו מתקרב למעלה מכל ספק, אין ליצה"ר כל גישה אליו ומעיקרא לא יכולה התאוה להתעורר בו.

מעין הדברים הללו אנו מוצאים בגמ' סוף מסכת הוריות (יא.), ד'כלאים כיון דמפרסם אסוריה אפי' בדרבנן הוי מומר'. זאת אומרת שאם חלילה יקח אדם להנאתו משולש עוף, יטבול אותו בשמנת ויאכל, הוא ייחשב למומר גמור, למרות שכל האיסור רק מדרבנן. והטעם כאמור, שאיסור כזה נקבע לגמרי בקרב כל הקהל ונחשב ל'מופקע' באופן מוחלט אצל כולם, ואם האדם לא מתייחס לדבר מופקע שכזה ובעט בו בשאט נפש, הרי הוא נחשב למומר כמו כלפי דאורייתא.

היצה"ר נלחם רק בדברים שאינם מוכרחים

בגמ' במסכת סנהדרין (צא): נאמר: "אמר לו אנטונינוס לרבי מאימתי יצר הרע שולט באדם משעת יצירה או משעת יציאה, אמר לו משעת יצירה, אמר לו אם כן בועט במעי אמו ויוצא, אלא משעת יציאה, אמר רבי דבר זה למדני אנטונינוס ומקרא מסייעו שנאמר לפתח חטאת רובץ". ולכא' יש לשאול מה הענין של העובר לבעט במעי אמו ולצאת החוצה, הרי אם יעשה כן ודאי ימות תיכף ומיד, ולא ירוויח מכך כלום? אלא הביאור הוא פשוט, שכן הוא יצר הרע שטן הוא מלאך המוות ומטרת היצר הרע אינה רק להכשיל את האדם אלא להאבדו מחיי העולם, ומשום כך עוד בטרם יוצא העובר ממעי האמו וקודם שיש לו את הבחירה אם לחטוא, מנסה היצר לשכנעו לבעט ולמות.

הנה דעת הרמב"ן שעל מצוות התשובה נאמר "כי קרוב אליך הדבר מאד בפין ובלבבך לעשותו". משום שעיקר המצווה מתקיימת בווידי פה ובחרטת הלב, ועל זה נאמר בפסוק 'בפין ובלבבך לעשותו' - 'בפין' זה וידי פה ו'בלבבך' זוהי חרטת הלב. וצריך ביאור כיצד אפשר לקרוא למצווה חמורה כל כך כמו התשובה מצווה קלה שקרובה היא מאד, והרי כל אחד זקוק לעבודה רבה כדי לשוב באמת ויש עיקרים רבים בשערי תשובה איך להגיע לתשובה אמיתית, כמו"כ צריך קבלה לעתיד, והיאך זה אומרת לנו התורה הקדושה שמצווה זו 'לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא'.

תמיהה בהשוואה בין ישראל לצבאות השמים

והנה נאמר "העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ, החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה, ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך", וכתב רש"י: "אמר להם הקב"ה לישראל, הסתכלו בשמים שבראתי לשמש אתכם שמינו את מדתם? שמיא לא עלה גלגל חמה מן המזרח והאיר לכל העולם? הסתכלו בארץ שבראתי לשמש אתכם, שמיא שנתה מדתה, שמיא זרעתם אותה ולא צמחה? - ומה אלו שנעשו לא לשכר ולא להפסד אם זוכין אין מקבלין שכר ואם חוטאין אין מקבלין פורענות ובכל זאת לא שנו את מדתם, אתם שאם זכיתם תקבלו שכר ואם חטאתם תקבלו פורענות על אחת כמה וכמה".

והתמיהה מתעוררת מאליה דלכא' קל וחומר פריכא הוא, וכי לשמש היה פעם איזה 'כאב ראש' שמחמתו הוקשה לה לעלות מן המזרח ולא מן המערב, וכי לירח היה איזו בעיה עם חברותא מסויימת שבגללה לא יכל להאיר על הארץ?! הרי הם באמת לא נעשו לא לשכר ולא להפסד ולא ניתנה כלל בחירה בידם האם לעשות או לא, הקב"ה רק נותן להם את הכח ההתחלתי שמכוחו הם מונעים והולכים ושוב אין בידם את היכולת לשנות, ואילו לנו יש יצה"ר לא לקום בזמן, יש ניסיונות בחיים על כל צעד ושעל, ואף קשיים מורכבים מאד, ואם כן לכא' אין זה מובן כלל מהי ההשוואה ביננו לבין צבאות השמים והארץ, ומדוע אנו נתבעים להיות כמותם.

עיקר העבודה להגיע למצב של 'הכרח'

ונראה לבאר את הענין על פי דברי הגר"א על הפסוק "לפתח חטאת רובץ" (בראשית ד', ז), שהיצר משול כאחד שאורב על הפתח מבחוץ ומחכה למצוא איזה סדק צד בכדי להכנס. והיה אם האדם שומר על דלתו ליבו נעולים על מסגר ובריה, שמורים מכל משמר בלי שום יכולת להכנס פנימה, היצר מתייאש והולך ומעיקרא אינו מנסה למצוא פרצה, מה שאין כן אם הוא לא שומר על עצמו עד קצה היכולת לאטום את הפתח לחלוטין - די ליצר באיזה שהוא חרץ צר בכדי להלחם עם האדם ולנסות לפרוץ אל תוכו.

וידוע מה שאמר ר' ישראל סלנטר, שעיקר עבודת האדם היא להביא את עצמו למצב של הכרח, דהיינו ליצור אצל עצמו מצבים שבהם מעיקרא לא תהיה לו בחירה האם לשמור או לא, ורק אם הוא ירגיש 'מוכרח' בלי שום אפשרות אחרת אז תהיה בידו היכולת לעמוד איתן מול היצר וחילותיו הבאים להרפות את ידיו.

והיצה"ר רואה שאכן 'אין על מה לדבר' ולא שייך שאעבור על זה - הוא מתייאר והולך כדברי הגר"א.

ולכן אם הקבלה תהיה חזקה וקשה כברזל - שאני לא עובר עליה ויהי מה. 'יתהפך העולם, את הקבלה הזאת אני שומר לחלוטין - יעבור הזמן וכבר לא יהיה ניסיון כלל ונקודת הבחירה תעלה. וכך בכל שנה עד שבעז"ה עובדים ומגיעים לדרגות גבוהות.

החינוך על מצוות 'לא תתורו' (מצוה שפ"ז) כותב במפורש שחוסר היכולת להתגבר על היצר נובעת מכח ההרגל, שהאדם שקוע בתוך תאוותו שאליה הוא הכניס את עצמו וכעת הוא מתבוסס בתוכה מבלי יכולת להחליץ. אך אם ירגיל את עצמו לכיוון ההפוך ויפסיק להגרר אחרי התאוה, במשך הזמן ישוב למצבו הראשון וכבר לא יתאוה כלל. ובאמת, הדברים בדוקים ומנוסים ויכול להעיד עליהם כל מי שהצליח להתגבר על תאוותו, גם אם בתחילה היה לו קשה מאד והיה בטוח שלא יצליח להמשיך ולהתמודד עוד לאורך זמן - לא ארכו הימים והתאוה עזבה אותו לחלוטין, עד שהוא תמה על עצמו איך פעם היה נגרר אחרי דבר שטותי כל כך וחסר ערך, וכיצד היה שבוי במאסר יצרו.

ממילא, אסור לאדם להסתכל על הזמן הארוך ולפקפק כיצד יוכל לעמוד בהתגברות למשך כל התקופה, אלא כל המוטל עליו הוא להחליט מעיקרא בהחלטה מוחלטת שרירה וקיימת שאין אחריה שום סרך - שהוא לא יעבור בשום פנים ואופן, ולא משנה מה יהיה ואיך יהיה, וכאשר יאטום את הדלת בפני היצר - היצר יראה את הנחישות העומדת כנגדו ולא ימשיך להטריד יותר, עד שכל הניסיון יחלוף והאדם יתייצב לחלוטין על דרך טוב, לטוב לו כל הימים.

קבלה כללית ב'עשה טוב'

וכל זה לגבי קבלה על 'סור מרע', אך כמו"כ צריך שתהיה קבלה אחת של 'עשה טוב', ובזה הרבה טועים. יש לדעת שאין תועלת בקבלה קטנה על דבר מסוים ביותר (לדוג' ברכת המזון מתוך הכתב, בודאי שזה מאד חשוב ועל כל אחד להתחזק בזה, אבל זה לא יועיל לו להשתנות בעבודה הכללית), אלא צריך שתהיה קבלה שתשפיע על מהלך החיים באופן כללי.

לדוגמא, אם בחור יקבל ע"ע שמעתה לא ילמד מהסיבה שלמד עד היום. יש רבים שכשנשאל אותם למה הם לומדים, התשובה שלהם תהיה (אף אם לא יאמרו אותה): 'כך חונכתי', 'כך כולם עושים' וכו', או בדרגה גבוהה יותר: 'זה גישמאק' 'אני רוצה לדעת ש"ס'. אך אם בחור יקבל על עצמו להתחיל לחשוב יותר על החיים, על העולם, שהקב"ה בראו ויש לו תפקיד למלא כאן. זו הסיבה שעליו לקיים מצוות, זו הסיבה שהוא צריך לקום לשחרית בבוקר וללמוד סד"א. לא בגלל שכך עושים ולא כדי להצליח בחיים כאן. יש דברים יותר גדולים וחשובים מכל העולם שאתה רואה בעיניך. ועליך לעבוד כדי להגיע במצב טוב ככל היותר לעולם שכולו נצח נצחים. אם בחור ישנה את הגישה בענין זה - הוא יכול להשתנות בכל מהותו.

ואפשר לקבל בזה גם קבלה קטנה ומעשית: מדי כמה פעמים ביום, פעם פעמיים או שלש - לחשוב על מהות החיים, ועל כך שהקב"ה רואה ונמצא, ואני אינני חי כאן אלא כדי לעובדו. אפשר לחשוב כך לפני קיום מצווה, או סתם כשהולכים לישון (רק צריך להיזהר שלא זה מה שיהיה בראש בשעת הלימוד. כשלומדים צריך להיות שקוע בלימוד ולא בשום דבר אחר).

וזוהי רק דוגמא בעלמא לקבלה מעשית שמשנה את האדם בכל מהותו ולא רק בפרט כזה או אחר. אך כל אחד יראה מה שחשוב אצלו, אם זה בלימוד, אם זה בתפילה, ובכל דבר שיכול לשנות את מהלך החיים מן הרע אל הטוב.

ומעתה לכאן' היה מקום לבוא ולשאול, אם היצר לא מנסה רק לפתות לחטוא אלא גם למות לגמרי, מדוע כאשר נקלע האדם למטבח ורואה מולו סכין קצבים וכדומה לא גובר בו החשק ליטול את הסכין ולהתאבד? והרי כשם שלעיתים מגביר בו יצרו תאוה להכשל ולחטוא, כך אמור הוא לנסות לעורר בו רצון לעזוב את העולם?... ועל כרחך הביאור כאמור, שהיצר מעיקרא לא בא לנסות במקום שאין לו סיכוי. המוות הוא דבר כה מופקע אצל האדם עד שהיצר רואה מולו את הדלת סגורה ואין לו מה לרבוץ שם, וכל מלחמתו היא רק בדברים שנשאר לו בהם איזה פתח קלוש שדרכו הוא יכול להכנס.

(האמרי אמת אמר פעם בדרך צחות שתמיד הסתפק איזו תאוה גדולה יותר, האוכל או הכבוד, וספיקו נפשט בשבת הראשונה שנתמנה לאדמו"ר, הגישו אז לפניו דג גדול ומהביל שעורר את תאוותו, אך הוא במקום לאכול את כולו היה מוכרח לחלק ממנו 'שיריים' לחסידים... הרי שתאוות הכבוד גדולה יותר...) ועכ"פ למדנו מכאן, שהאדם יכול לכבוש את תאוותיו גם על ידי דברים חיצוניים שלא יאפשרו לו ליפול, וככל שיצור יותר מחייבים ויהפוך את עצמו יותר למוכרח, כך ייקל בעדו לעמוד מול היצר, ומעיקרא הוא לא יבוא אליו.

לקבל קבלות חזקות שלא שייך לעבור עליהן

אנו עומדים כעת לפני יום הכיפורים, הרבה באים לשאול, איך שייך לעשות תשובה אמיתית, תשובה שתחזיק מעמד, הרי זו לא השנה הראשונה שאנו מביטים להשתנות פה ולהתחזק שם, גם בשנה שעברה קיבלנו קבלות כאלו ואחרות, וכעת אנו לא במצב יותר טוב. אלו קבלות ניתן לקבל שבאמת יגרמו לנו לשינוי אמיתי?

אך באמת לא כולם שווים, אי אפשר לתת בזה דוגמאות כלליות כי כל אחד צריך להתחזק במה שחסר אצלו, ולב יודע מרת נפשו, אבל באופן כללי יש לומר, שקבלות של חיזוק כזה או אחר אכן חסרות תועלת משום שכשיש ניסיון קשה לעמוד בהן. מה שנצרך הוא ליצור אצל עצמנו מחייבים שיביאו אותנו למצב שמלכתחילה לא נוכל לחטוא. לא דוקא על ידי קנסות כבדים וכדו', אלא לקבל התחייבות כזאת שתגרום לנו לא להכנס לשום ניסיון ומלחמה בשעת הקושי, כי זה יהיה ברור אצלנו שאין כזאת אופציה. ואיני רוצה לתת בזה עצות מעשיות כי יש שיטעו בזה ויקחו את זה לדברים קיצוניים, אבל צריך לעשות גדרים ברורים ונוקשים שיהיה ברור שבשום פנים ואופן לא יעלה על הדעת שנעבור את הגדרים הללו, ועל ידי שנגיע למצב של הכרח היצה"ר לא ינסה להילחם כלל.

אם אכן האדם מצליח להעמיד את עצמו במצב כזה, על זה נאמר בפסוק 'כי קרוב אליך הדבר מאד בפין ובלבבך לעשותו' - להיות שהיצר עוזב לגמרי את האדם ומניח אותו לנפשו, וזוהי גופא התביעה שנאמרה בסוף הפרשה - 'העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ' - תעשו את עצמכם מעין השמים והארץ, להיות כאלו שמוכרחים לעשות את רצון קונם מבלי יכולת לשנות את מידתם, ואם לא הבאתם את עצמכם לכזה מצב - אין התביעה אלא עליכם.

עצה לקבלות לתקופה ארוכה

ישנה בעיה נוספת בקבלות - העיד בפני אברך חשוב, שהוא הצליח לעמוד בקבלתו זמן מה, אך לפתע הבין שזו קבלה לזמן כ"כ ארוך והרגיש שמן הסתם לא יצליח לעמוד בזה תקופה כל כך ממושכת - ולכן התייאר מראש ועבר על קבלתו.

אך זו טעות גמורה. כי באמת בתחילה זה נראה שכל פעם שיש ניסיון קשה לעמוד בקבלה, אך עם הזמן כשמתגברים שוב ושוב